

ANTYCZNY SPADEK

O TYM, CO STAROŻYTNI
GRECY I RZYMIANIE
POZOSTAWILI W SZTUCE I
JĘZYKU KOLEJNYM
POKOLENIOM...

TWÓRCY ANTYCZNI

ŚWIAT GRECKI

AJSCHYLOS

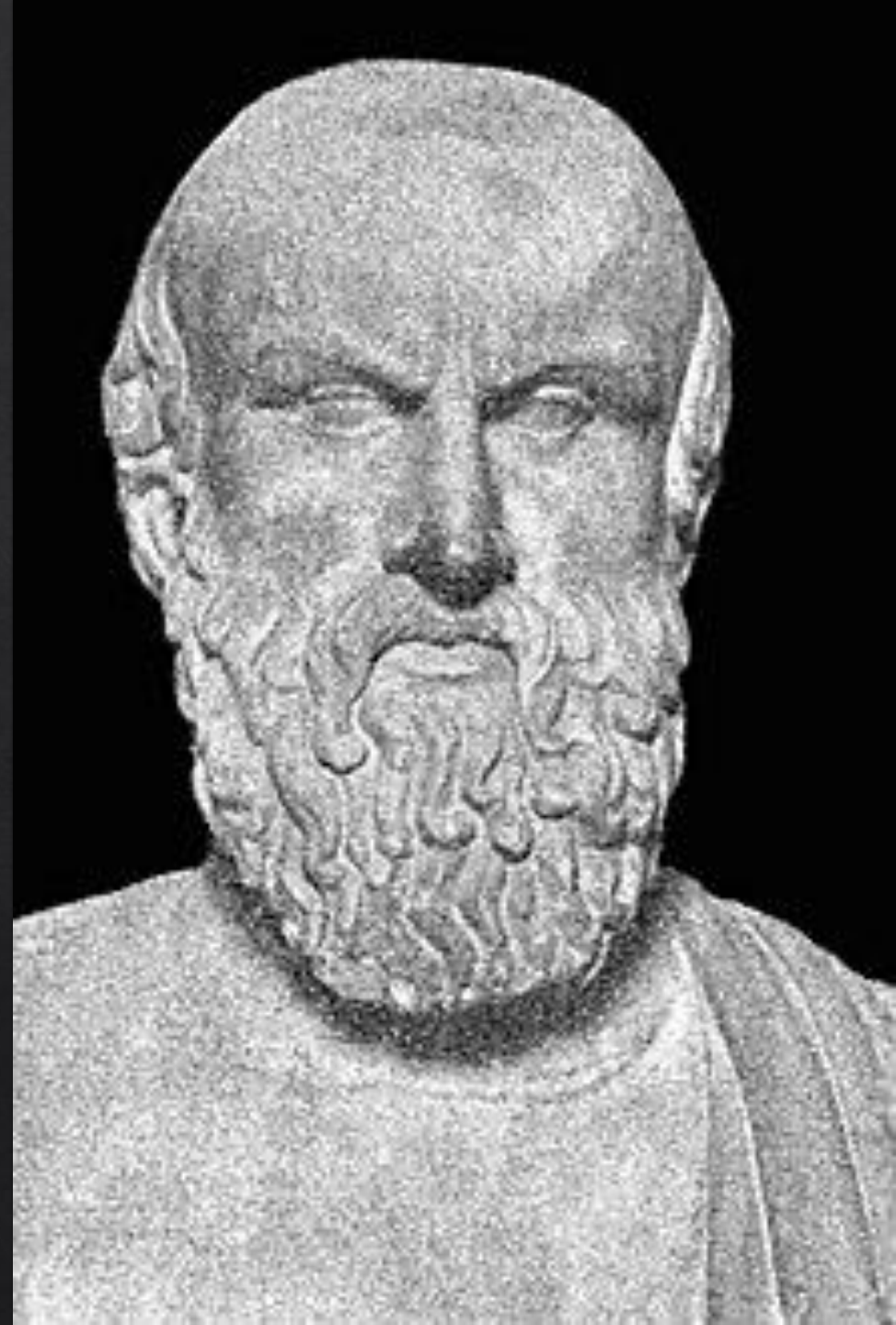
LATA ŻYCIA: 525 – 456 r. p.n.e.

MIEJSCE URODZENIA: Eleusis

ZAWÓD: tragik, żołnierz

OSIĄGNIĘCIA: 70 tragedii i 20 dramatów satyrowych (7 zachowanych w całości: *Prometeusz skowany*, *Persowie*); wprowadził na scenę drugiego aktora oraz akcję toczącą się poza sceną

CIEKAWOSTKA: w 484 r. p.n.e. wygrał swój pierwszy konkurs dramatyczny

ANAKREONT

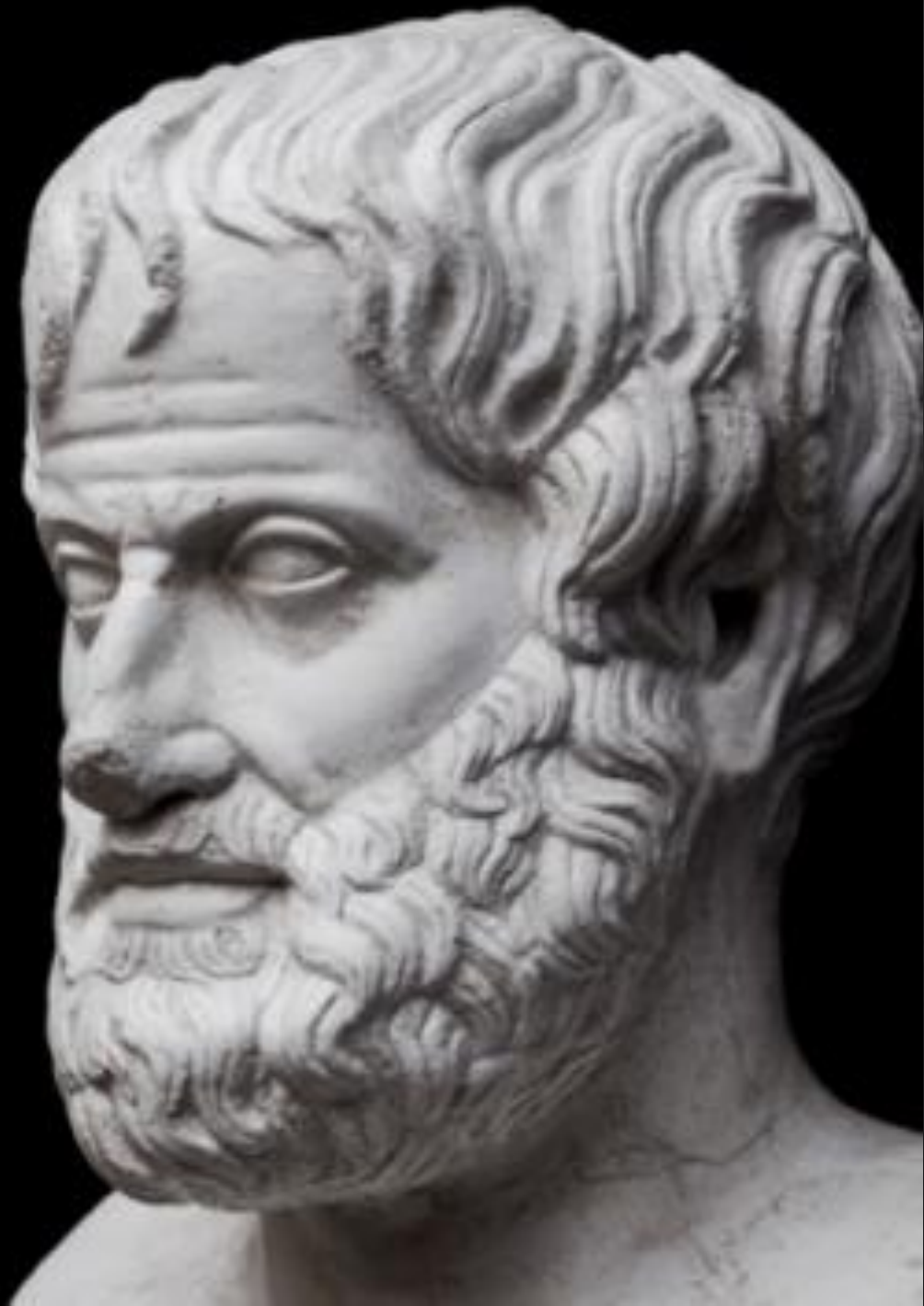
LATA ŻYCIA: 570 – 485 r. p.n.e.

MIEJSCE URODZENIA: Teos

ZAWÓD: poeta, założyciel Abdery

OSIĄGNIĘCIA: anakreontyki – krótkie utwory poetyckie sławiące miłość, wino i śpiew

ARYSTOTELES

LATA ŻYCIA: 348 – 322 r. p.n.e.

MIEJSCE URODZENIA: Stagira

ZAWÓD: filozof, nauczyciel,
założyciel Liceum

OSIĄGNIĘCIA: dualizm materii i
formy; świat należy poznawać
poprzez zmysły, a zebrane dane
analizować za pomocą rozumu;
złoty środek; *Poetyka*

CIEKAWOSTKA: uczeń Platona,
nauczyciel Aleksandra
Macedońskiego

EPIKUR

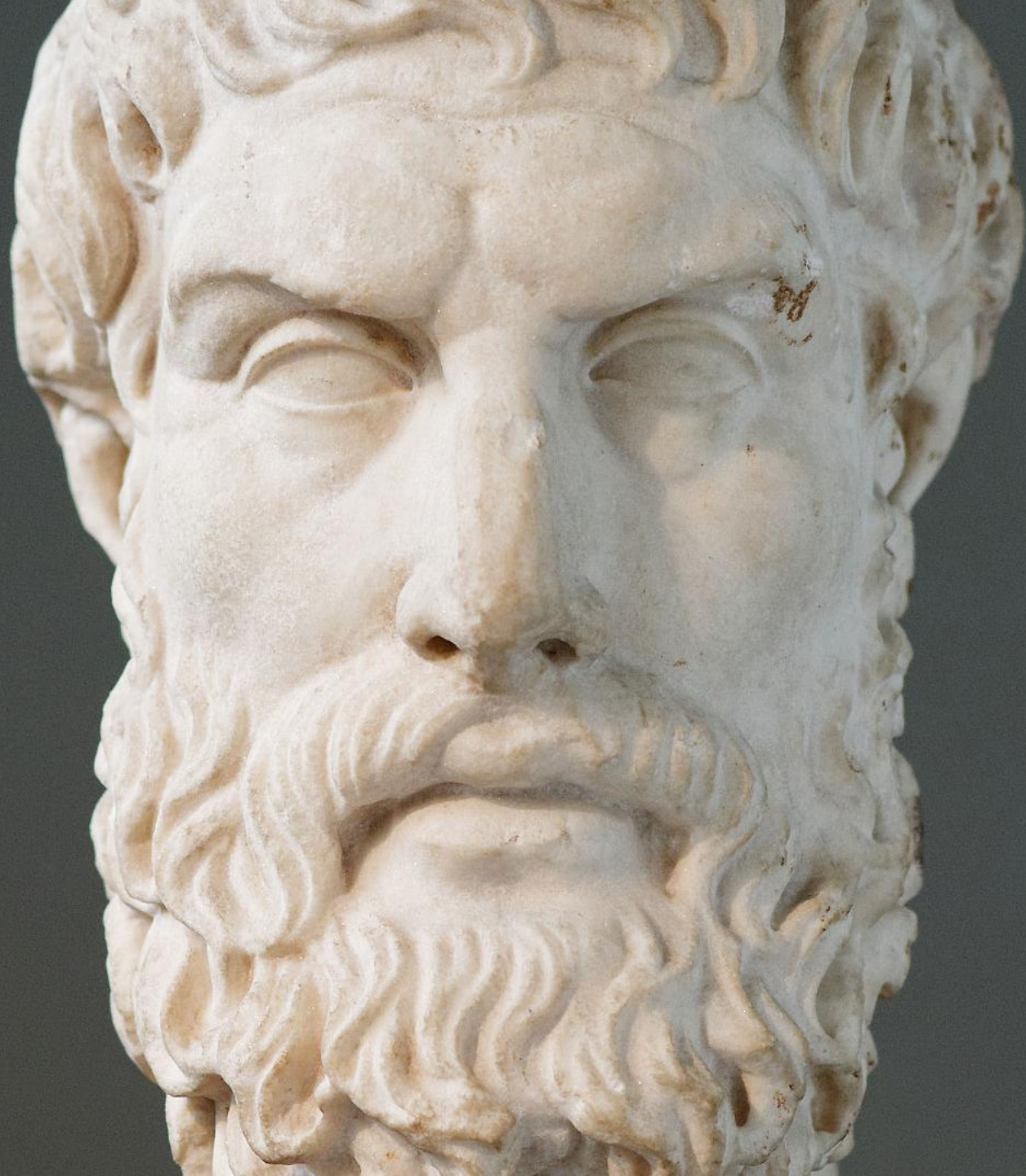
LATA ŻYCIA: 341 – 270 r. p.n.e.

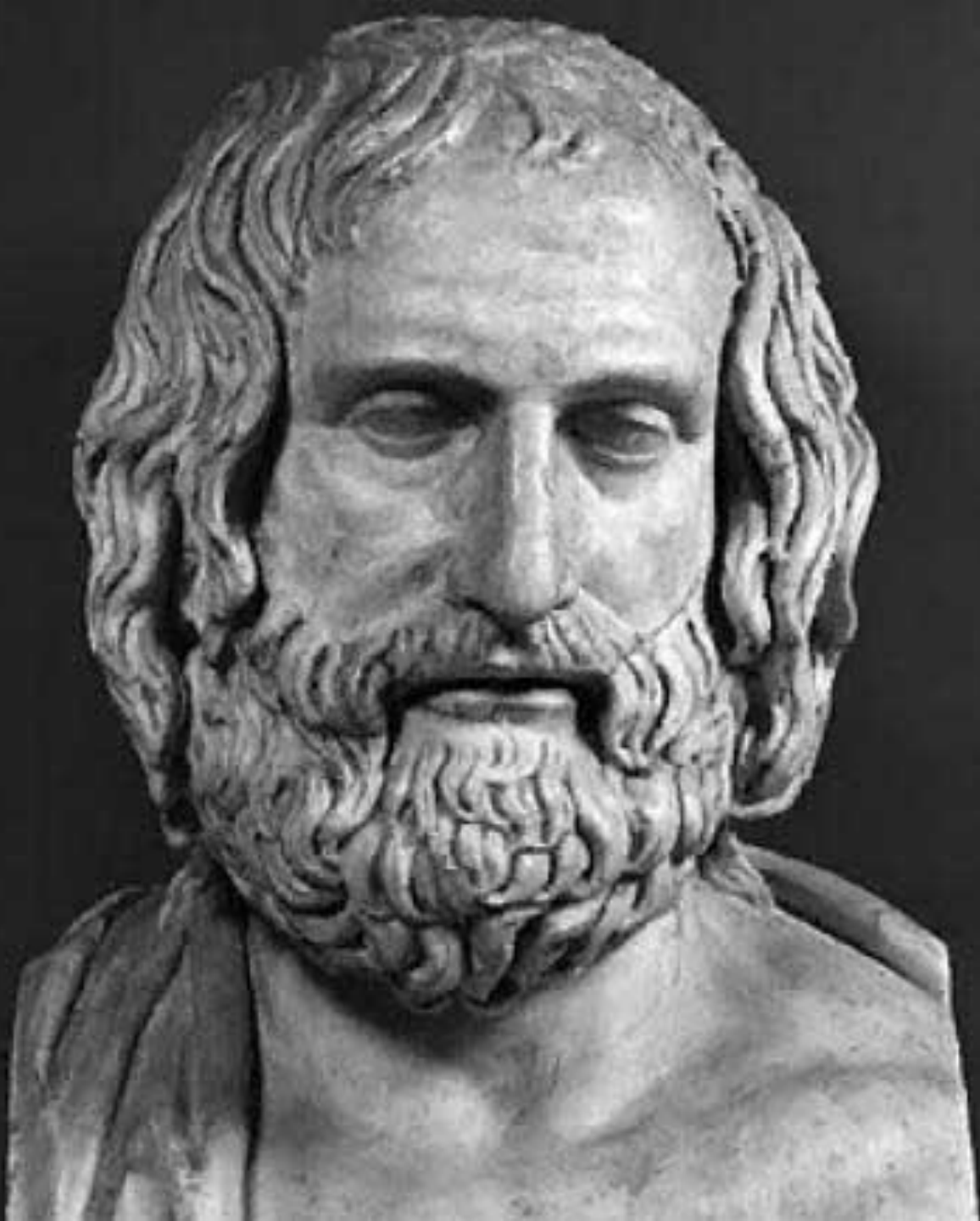
MIEJSCE URODZENIA: Samos

ZAWÓD: filozof, założyciel
Ogrodu

OSIĄGNIĘCIA: epikureizm –
filozofia przyjemności;
podstawową przyjemnością
jest radość życia, sam brak
cierpienia; carpe diem; ludzie
nie powinni bać się śmierci

CIEKAWOSTKA: nie był żonaty

EURYPIDES

LATA ŻYCIA: 480 – 406 r. p.n.e.

MIEJSCE URODZENIA: Salamina

ZAWÓD: tragik, kapłan

OSIĄGNIĘCIA: 92 tragedii i dramaty satyrowe (17 zachowanych w całości, m. in.: *Bachantki*, *Elektra*, *Hekabe*, *Medea*); jego postaci (szczególnie kobiece) mają bogatą i skomplikowaną psychikę

CIEKAWOSTKA: w 441 r. p.n.e. wygrał swój pierwszy konkurs dramatyczny, dwukrotnie żonaty

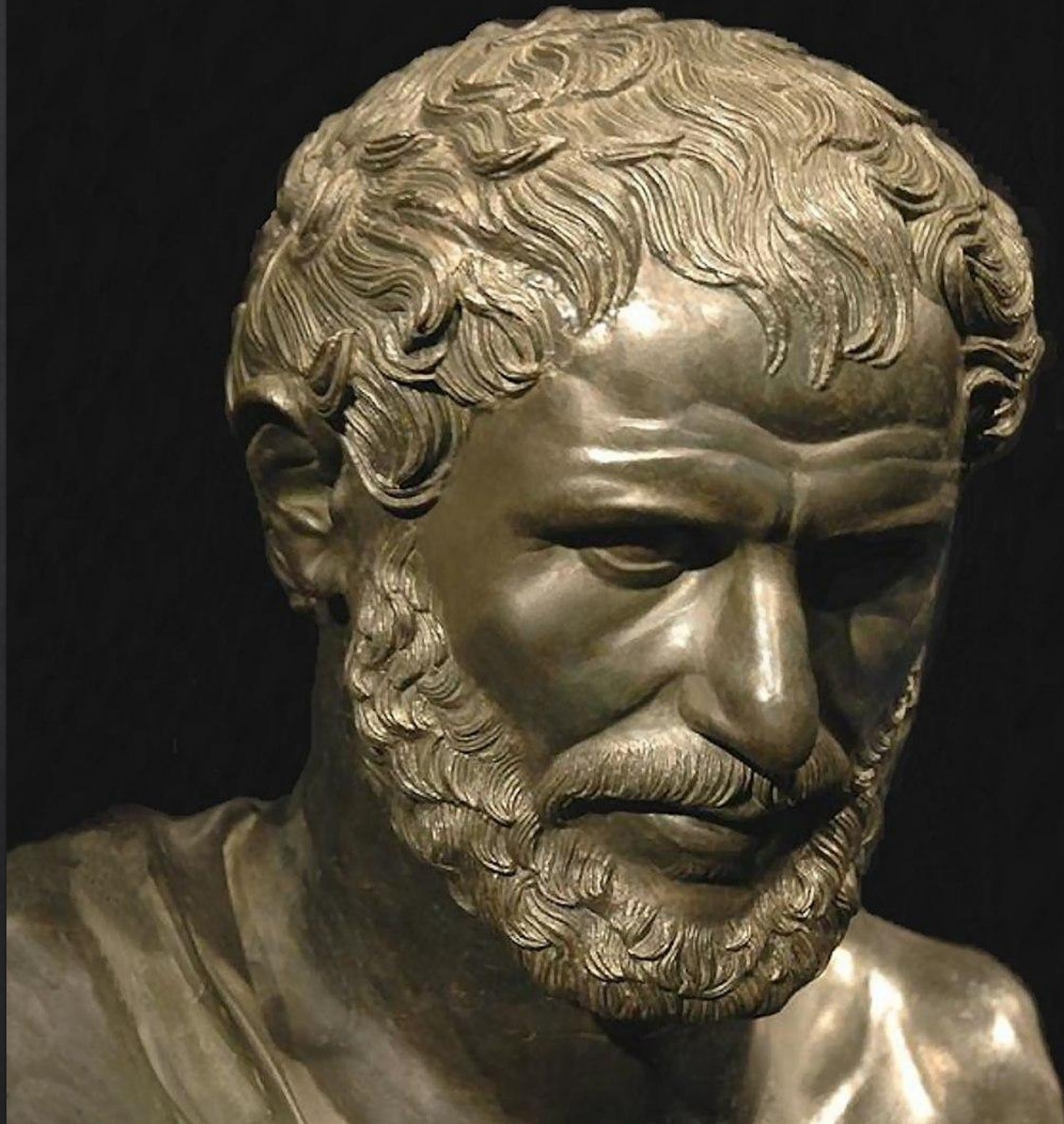
HERAKLIT

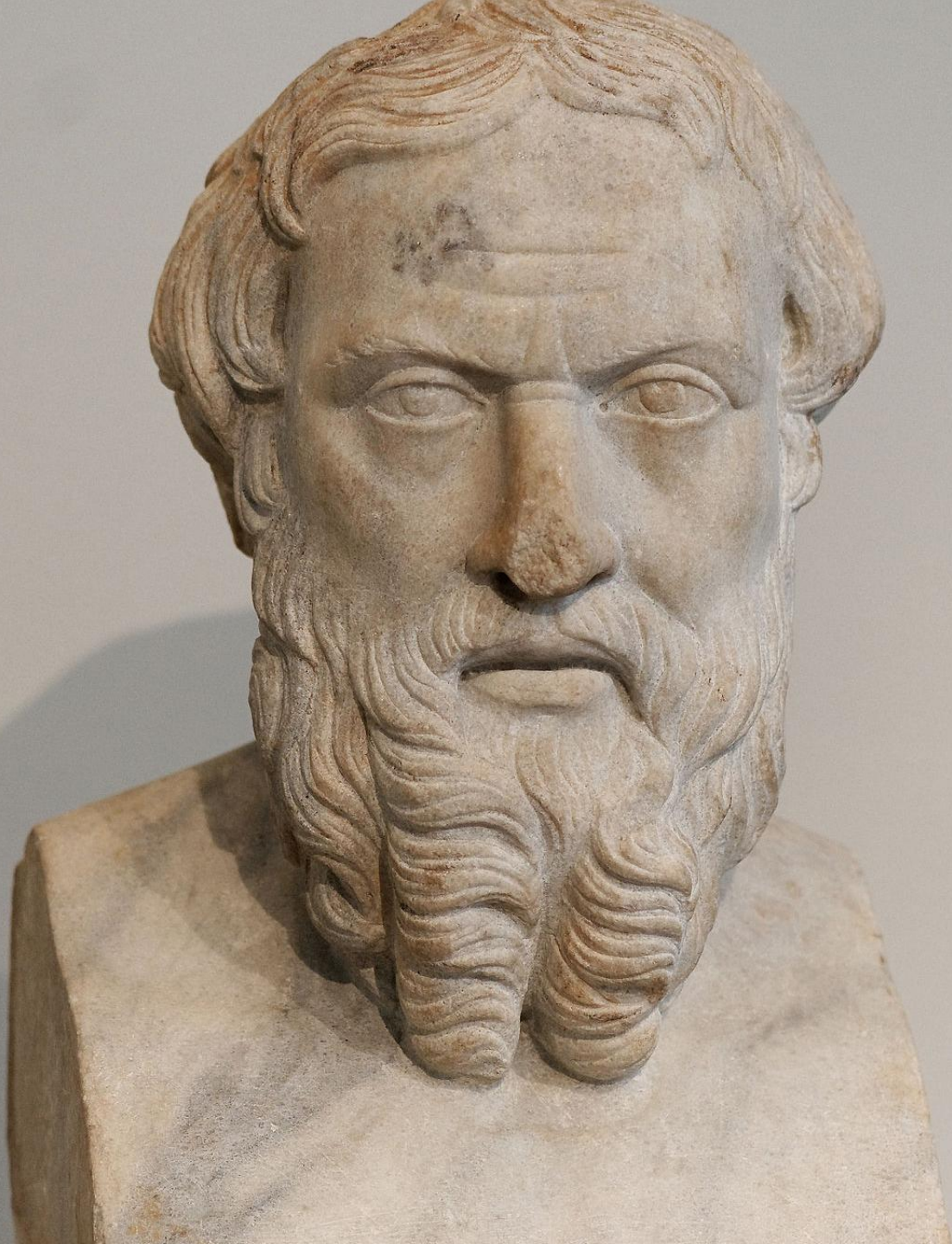
LATA ŻYCIA: ok. 540 – ok.
480 r. p.n.e.

MIEJSCE URODZENIA: Efez

ZAWÓD: filozof

OSIĄGNIĘCIA: teoria
zmienności –
wariabilizm; sentencja:
Panta rei – Wszystko płynie;
pojęcie logosu – siły,
która rządzi zmiennością
świata

HERODOT

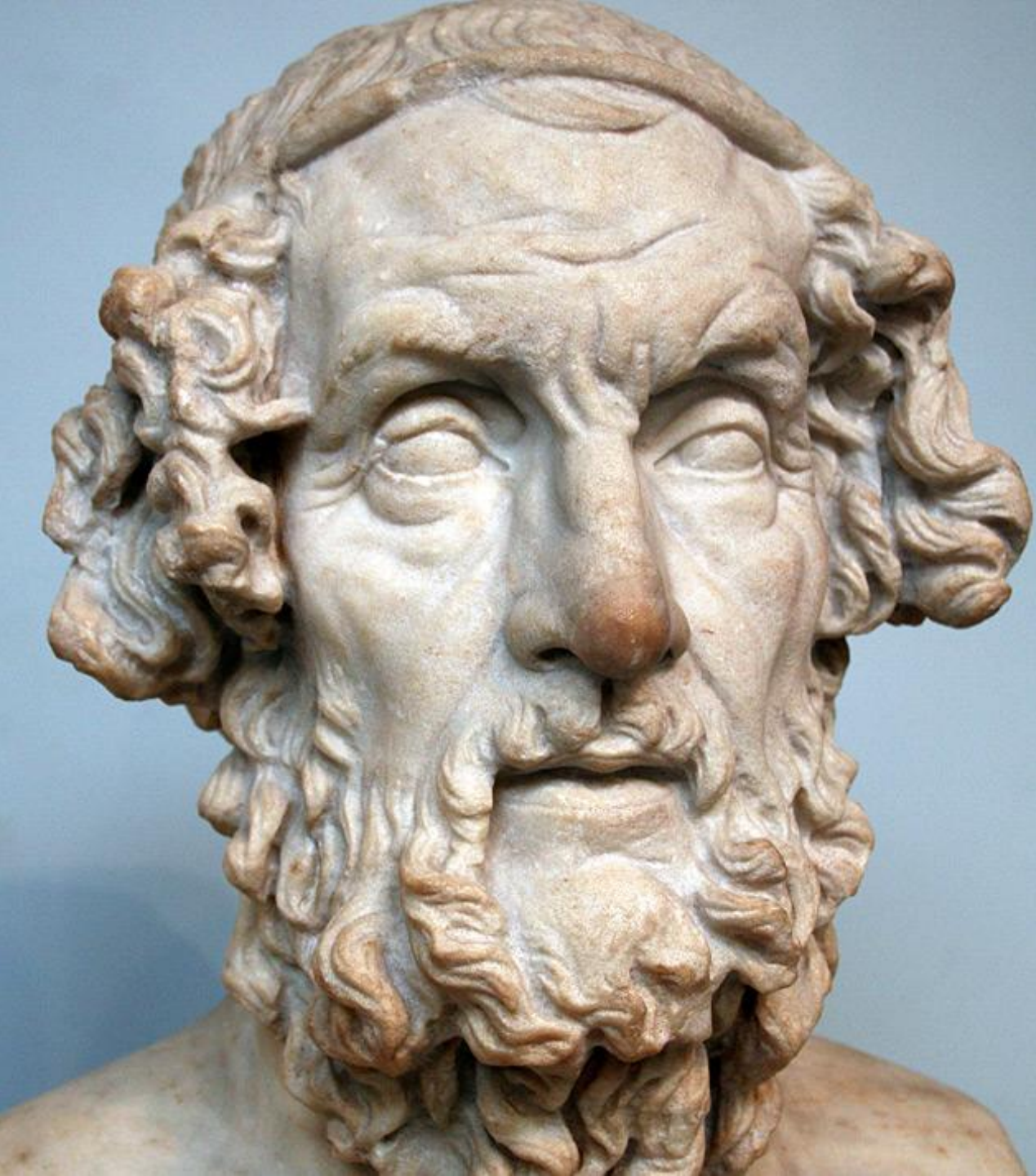
LATA ŻYCIA: 484 – 426 r. p.n.e.

MIEJSCE URODZENIA: Heraklinas

ZAWÓD: historyk, podróżnik

OSIĄGNIĘCIA: *Dzieje* – 9 tomów relacji wojen perskich

CIEKAWOSTKA: zaznaczał, że źródła jego wiedzy nie zawsze są wiarygodne, jednak czuł się zobowiązany przekazać je potomności; nazwano go ojcem historii i ojcem geografii

HOMER

LATA ŻYCIA: IX – VIII w. p.n.e.

ZAWÓD: pieśniarz, wędrowiec

OSIĄGNIĘCIA: eposy *Iliada* i *Odyseja*

CIEKAWOSTKA: są wątpliwości, czy jest postacią prawdziwą; jeśli żył, mógł być niewidomy

PLATON

LATA ŻYCIA: 427 – 347 r. p.n.e.

MIEJSCE URODZENIA: Ateny

ZAWÓD: filozof, założyciel Akademii Ateńskiej

OSIĄGNIĘCIA: reprezentant idealizmu; jaskinia Platona, wyższość idei nad rzeczą, najwyższa idea to Dobro; Utopia, Demiurg – boski budowniczy świata

CIEKAWOSTKA: uczeń Sokratesa

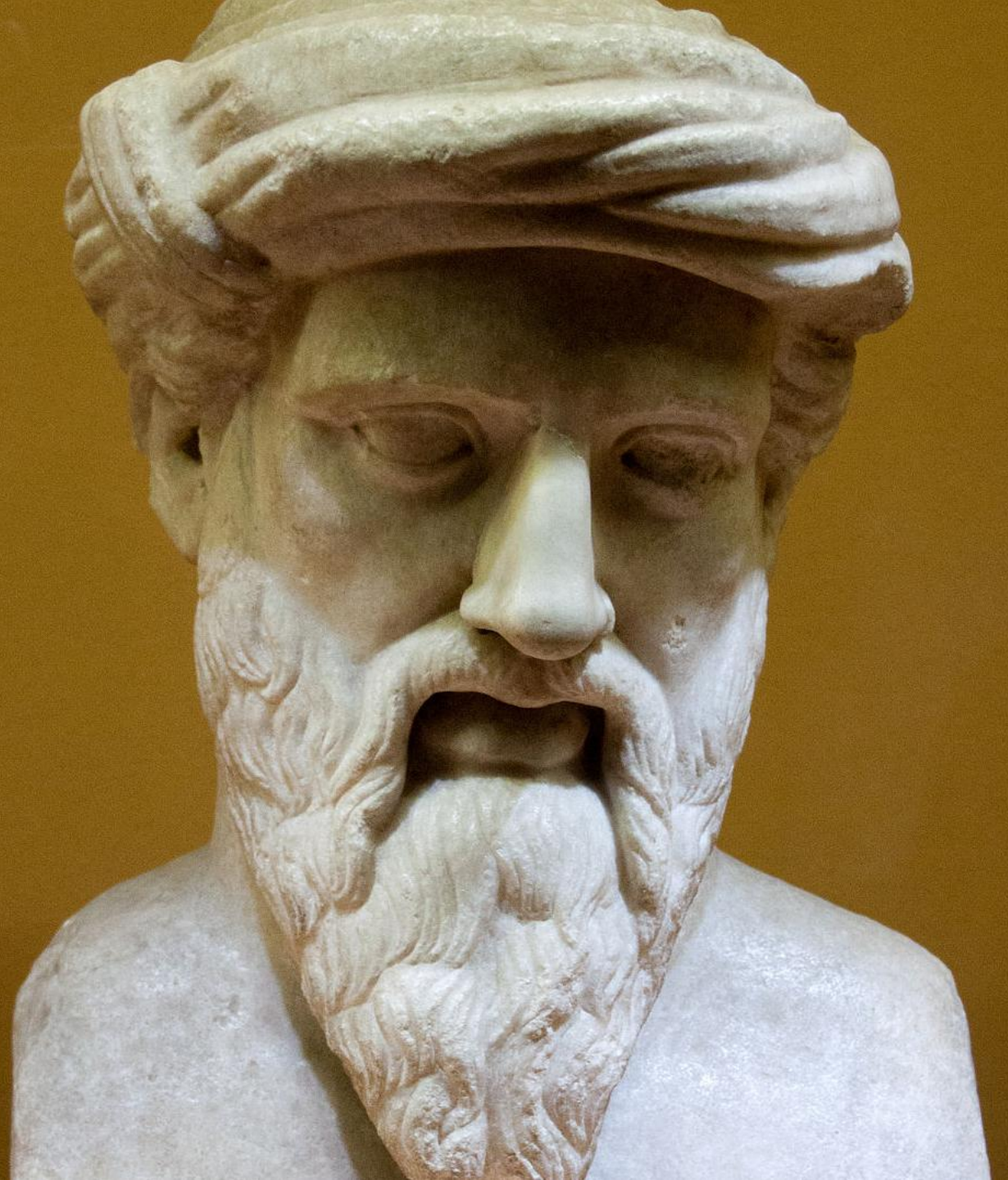
PITAGORAS

LATA ŻYCIA: ok. 572 – ok. 497 r.
p.n.e.

MIEJSCE URODZENIA: Samos lub
Sydona

ZAWÓD: matematyk, filozof

OSIĄGNIĘCIA: twierdzenie
Pitagorasa ($c^2=a^2+b^2$);
termin filozofia 'umiłowanie
mądrości'; twierdzenie, że
wszystko jest liczbą

SAFONA

LATA ŻYCIA: VII – VI w. p.n.e.

MIEJSCE URODZENIA: Lesbos

ZAWÓD: poetka, nauczycielka

OSIĄGNIĘCIA: liryki miłosne, epitalamia (pieśni weselne); sofa saficka: 3 wersy 11-sylabowe + 1 wers 5-sylabowy

CIEKAWOSTKA: według legendy odrzucona przez Faona rzuciła się ze Skały Leukadyjskiej; w rzeczywistości dożyła późnej starości

SOFOKLES

LATA ŻYCIA: 496 – 406 r. p.n.e.

MIEJSCE URODZENIA: Kolonos

ZAWÓD: tragik, urzędnik, kapłan

OSIĄGNIĘCIA: 120 tragedii i dramaty satyrowe (7 zachowanych w całości, m. in.: *Król Edyp*, *Edyp w Kolonie*, *Antygona*); wprowadził na scenę trzeciego aktora i dekoracje; powiększył skład chóru do 15 osób

CIEKAWOSTKA: w 441 r. p.n.e. pokonał w konkursie dramatycznym Ajschylosa; miał jedną żonę i jedną kochankę

SOKRATES

LATA ŻYCIA: 470 – 399 r. p.n.e.

MIEJSCE URODZENIA: Ateny

ZAWÓD: filozof

OSIĄGNIĘCIA: Wiem, że nic nie wiem; metoda sokratejska; dobro = wiedza; zasady moralne są stałe; stworzył podstawy etyki

CIEKAWOSTKA: żonaty z Ksantypą, której złośliwość stała się legendarna

TYRTAJOS

LATA ŻYCIA: VII w. p.n.e.

MIEJSCE URODZENIA: Sparta

ZAWÓD: poeta, pieśniarz wojenny

OSIĄGNIĘCIA: elegie wojenne, zagrzewające do walki – poezja tyrtejska

RZYM

CYCERON

Marcus Tullius Cicero

LATA ŻYCIA: 106 – 43 r. p.n.e.

MIEJSCE URODZENIA: Arpinum

ZAWÓD: mówca, filozof, polityk

OSIĄGNIĘCIA: 58 mów cechujących się wyjątkową budową i jasnością wywodu; mistrz słowa – posługiwał się wszystkimi stylami retorycznymi z równą łatwością; jako filozof rozwijał głównie stoicyzm; dzieła *O mówcy*, *O najwyższym dobru i złu*, *O państwie*, *O prawach*

HORACY

Quintus Horatius Flaccus

LATA ŻYCIA: 65 – 8 r. p.n.e.

MIEJSCE URODZENIA: Wenuzja

ZAWÓD: poeta, liryk

OSIĄGNIĘCIA: *Pieśni*; do literatury rzymskiej wprowadził satyrę oraz fikcyjny list poetycki

CIEKAWOSTKA: był synem wyzwolonego niewolnika

OWIDIUSZ

Publius Ovidius Naso

LATA ŻYCIA: 43 r. p.n.e. – 17 lub 18 r. n.e.

MIEJSCE URODZENIA: Sulmo

ZAWÓD: poeta

OSIĄGNIĘCIA: *Sztuka kochania*, *Metamorfozy* (inny tytuł *Przemiany*), poezja miłosna, listy poetyckie

CIEKAWOSTKA: napisał *O kosmetyce twarzy niewieściej* – poradnik o urodzie

SENEKA MŁODSZY

Lucius Annaeus Seneka (Minor)

LATA ŻYCIA: 4 r. p.n.e. – 65 r. n.e.

MIEJSCE URODZENIA: Courduba

ZAWÓD: filozof, pisarz, wychowawca Nerona, konsul

OSIĄGNIĘCIA: pisma filozoficzno-moralne, np. *Pisma filozoficzne*, *Listy moralne do Lucyliusza*, tragedie, np. *Fedra*, *Agamemnon*, *Medea*

WERGILIUSZ

Publius Vergilius Maro

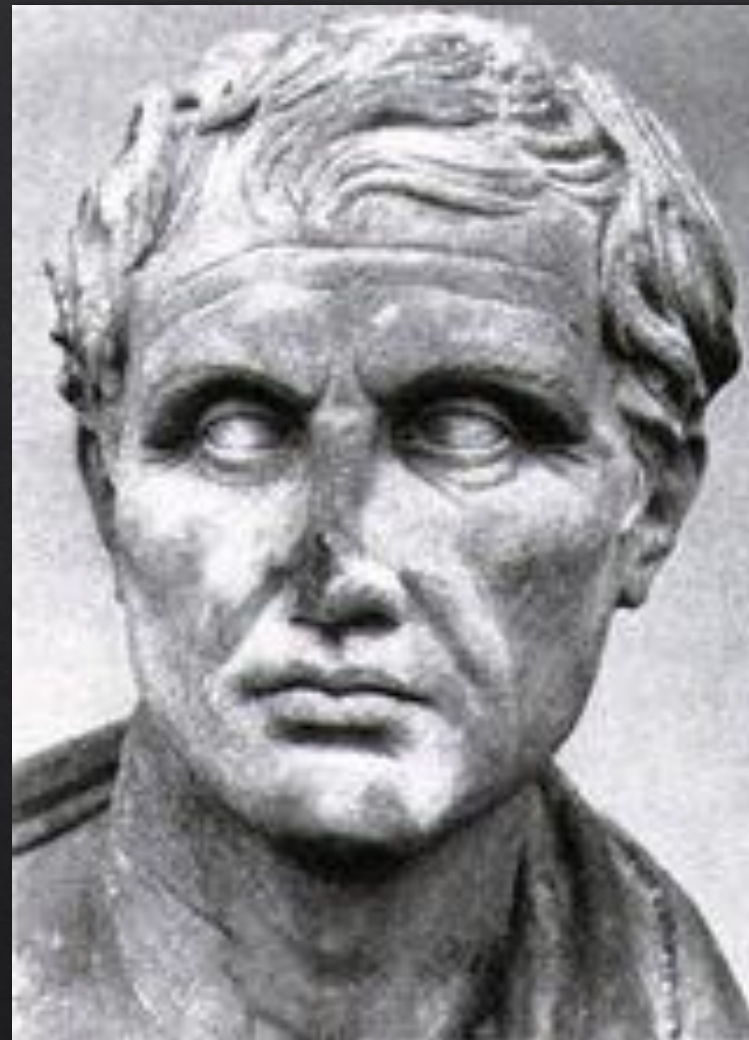
LATA ŻYCIA: 70 – 19 r. p.n.e.

MIEJSCE URODZENIA: Andes k. Mantui

ZAWÓD: poeta

OSIĄGNIĘCIA: *Eneida, Bukoliki, Georgiki*

CIEKAWOSTKA: urodził się w rodzinie rolnika

MOTYWY

WĘDRÓWKA

Jest fundamentem tzw. Mitów żeglarskich – o Odyseuszu czy wyprawie Argonautów po złote runo. Dziesięcioletnią tułaczkę Odysa można interpretować jako symbol losu człowieka, który całe życie próbuje wrócić do krainy utraconego szczęścia (domu, ojczyzny, kraju dzieciństwa, rajskiego ogrodu) lub szuka własnego miejsca w świecie. Motyw wędrówki pojawia się również w micie o Orfeuszu, który zszedł do Hadesu po ukochaną Eurydykę.

CIERPIENIE I KARA

Dotyczy zarówno bogów (Hefajstos), tytanów (Prometeusz), jak i ludzi (Herakles, Orfeusz). Przejawia się w aspekcie fizycznym (męki Tantalą skazanego na wieczny głód i pragnienie za dzielenie się boskim jadłem z przyjaciółmi; wtaczanie głazu przez Syzyfa, który chciał oszukać bogów) oraz duchowym (tęsknota Demeter za córką, rozpacz Orfeusza po utracie Eurydyki).

BUNT

Początki świata – od narodzin tytanów aż do momentu objęcia władzy przez Zeusa – łączą się z „pierwotną grozą”, buntem dzieci przeciwko rodzicom. Kolejni synowie musieli pokonać swoich okrutnych ojców, aby zająć ich miejsce (tytan Kronos okaleczył Uranosa, zaś tytanów pokonali bogowie z Zeusem na czele).

Symbolem buntu przeciwko obsesyjnej władzy jest postać Prometeusza.

W wymiarze ludzkim Achilles buntuje się przeciwko Agamemnonowi.

Buntem przeciwko ograniczeniom narzucanym przez rzeczywistość jest tragiczny lot Ikara.

WALKA

Przejawia się głównie jako spór o władze (walka bogów olimpijskich z tytanami opisana w micie o powstaniu świata; bratobójcza walka synów Edypa o tron), ale też w obronie norm społecznych (bezprawne zdaniem Menelaosa uprowadzenie Heleny).

MIŁOŚĆ

Jest jedną z najsilniejszych namiętności także w świecie mitów. Prowadzi do wojny trojańskiej, wywołuje konflikty zarówno między ludźmi, jak i bogami. Zwykle łączy się z zazdrością (Medea), lecz może też być miłością macierzyńską (Demeter i Persefona) lub mieć oblicze żony czekającej na męża (Penelopa). Bywa silniejsza niż śmierć (Orfeusz i Eurydyka). Czasami płaci się za nią straszliwą cenę (Prometeusz cierpiący za miłość do ludzkości).

WZORCE OSOBOWE

HEROS

◆ waleczny i mężny wojownik,
mistrz w posługiwaniu się bronią,
przekonany o swej wyjątkowości,
dumny, zapalczywy, zabiega o
sławę, bywa mściwy i okrutny,
potrafi jednak okazać
współczucie

◆ PRZYKŁAD:

HERAKLES, ACHILLES

PATRIOTA

◆ szlachetny, odważny obrońca
ojczyzny, nie kieruje się
motywami osobistymi tylko
dobrem kraju, nie zależy mu na
sławie, honorowy, ceni swoją
godność, nie waha się oddać
życia za ojczyznę

◆ PRZYKŁAD:

HEKTOR

TUŁACZ

(podróżnik, *homo viator*)

◆ mądry, pomysłowy, przebiegły i honorowy, lubi trudne wyzwania i niebezpieczne przygody, cechuje go: siła, waleczność, odwaga, wytrwałość, nie jest mu obce zuchwalstwo i okrucieństwo, lubi chełpić się swoimi czynami

◆ PRZYKŁAD:
ODYSEUSZ

BUNTOWNIK

◆ wrażliwy na ludzkie cierpienie, gotów do poświęceń dla innych, biorący odpowiedzialność za los innych, mądry i wyrachowany

◆ PRZYKŁAD:
PROMETEUSZ

BOHATER TRAGICZNY

- ◇ postawiony przed koniecznością dokonania wyboru między równorzędnymi racjami, co zawsze przyniesie tragiczne skutki
- ◇ jego losem kieruje fatum, skazany na klęskę
 - ◇ kieruje się dobrymi intencjami
- ◇ obciążony winą tragiczną, błędnie ocenia i rozpoznaje sytuację, co prowadzi do katastrofy

◇ PRZYKŁAD:
ANTYGONA, EDYP

ARTYSTA

- ◇ niezwykle utalentowany, kunsztowny, świadomy swojej wirtuozerii, wykorzystujący ją dla własnych korzyści, wyrażający siebie poprzez twórczość

◇ PRZYKŁAD:
HORACY, ORFEUSZ

POSTACIE i MIEJSCA

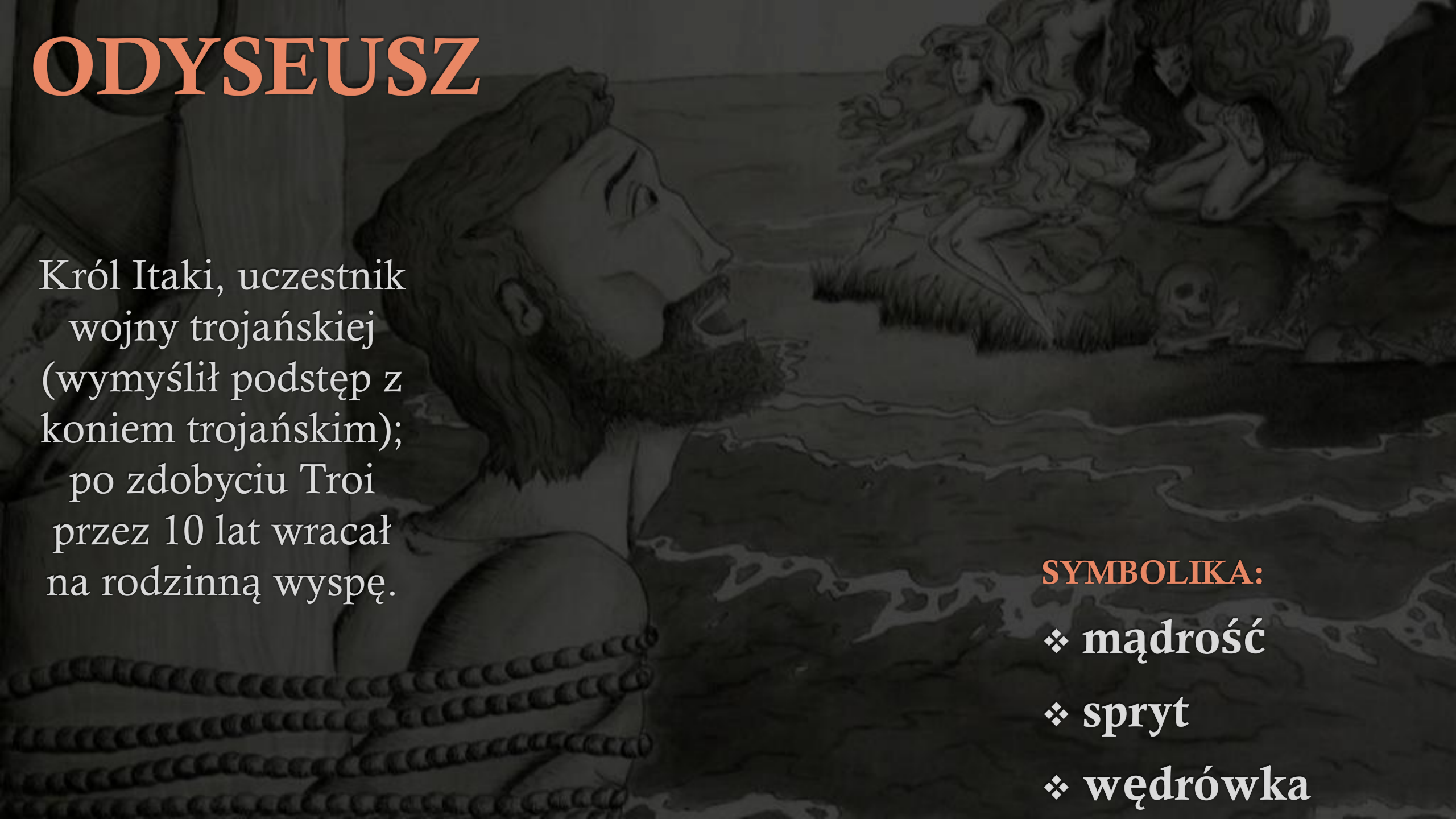
SYZYF

Król Koryntu skazany na wieczne wtaczanie głazu pod górę.

SYMBOLIKA:

- ❖ nieustanny wysiłek
- ❖ kara za pychę
- ❖ życie jako walka z przeciwnościami

ODYSEUSZ

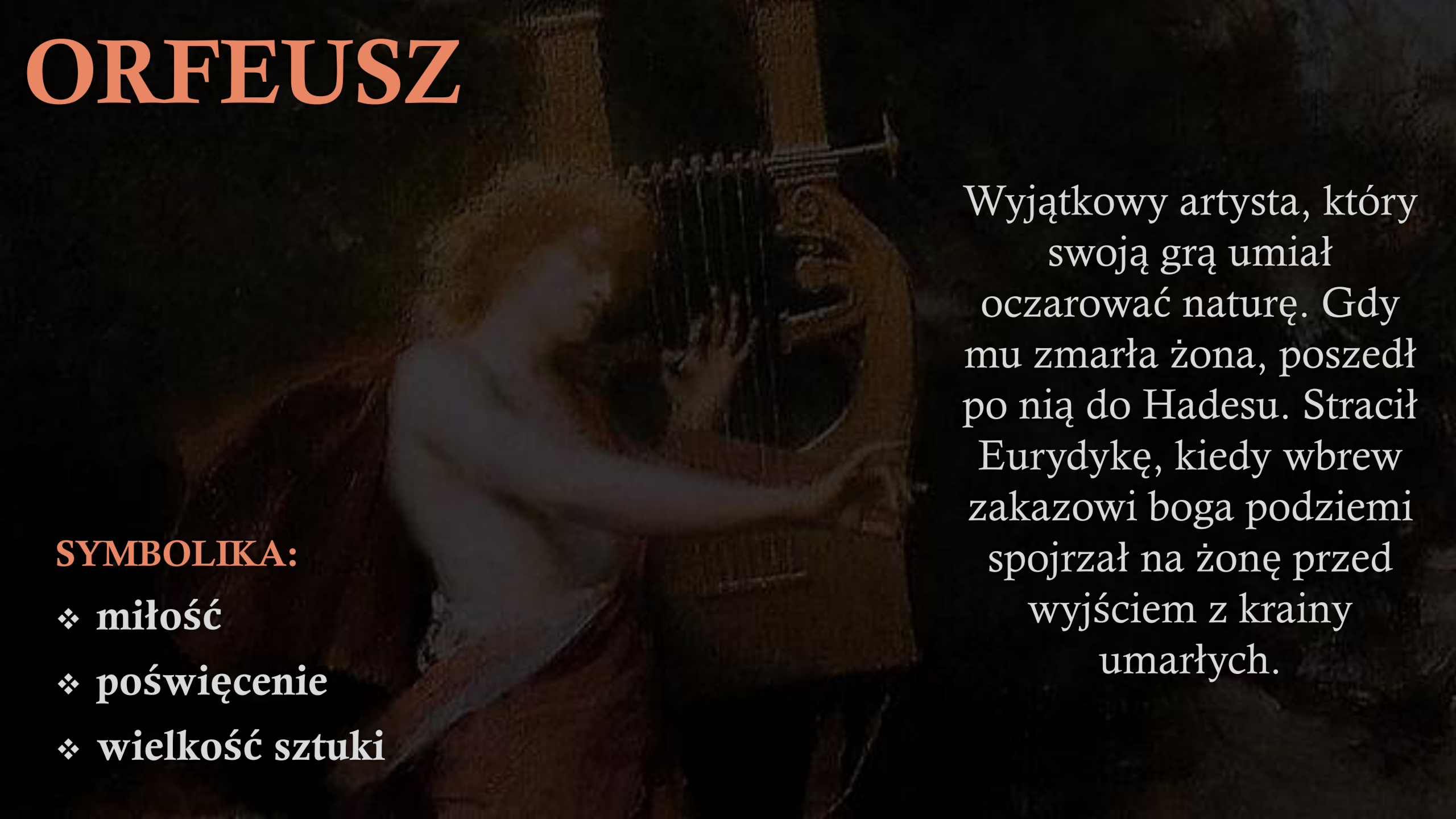
A dark, monochromatic illustration serves as the background. In the foreground, a man with a beard and curly hair (Odysseus) is shown in profile, looking out towards the right. He is wearing a simple garment and has a rope or bandage around his chest. In the background, to the right, there are figures of women (sirens) with long, flowing hair, and a skull is visible on the ground near them. The overall tone is somber and dramatic.

Król Itaki, uczestnik wojny trojańskiej (wymyślił podstęp z koniem trojańskim); po zdobyciu Troi przez 10 lat wracał na rodzinną wyspę.

SYMBOLIKA:

- ❖ mądrość
- ❖ spryt
- ❖ wędrówka

ORFEUSZ

SYMBOLIKA:

- ❖ miłość
- ❖ poświęcenie
- ❖ wielkość sztuki

Wyjątkowy artysta, który swoją grą umiał oczarować naturę. Gdy mu zmarła żona, poszedł po nią do Hadesu. Stracił Eurydykę, kiedy wbrew zakazowi boga podziemi spojrzął na żonę przed wyjściem z krainy umarłych.

NARCYZ

Młodzieniec, który
zakochał się we
własnym odbiciu.

SYMBOLIKA:

- ❖ próżność
- ❖ pycha
- ❖ poznawanie siebie

DEDAL i IKAR

SYMBOLIKA:

- ❖ DEDAL – rozsądek, umiar, dojrzałość
- ❖ IKAR – uleganie marzeniom, lekkomyślność, niedojrzałość

Budowniczy labiryntu na Krecie i jego syn. Uciekli z wyspy, wznosząc się na skrzydłach skonstruowanych przez Dedala. Ikar wzbił się zbyt wysoko i skrzydła uległy zniszczeniu, w wyniku czego zginął.

PROMETEUSZ

Twórca i opiekun ludzkości.
Wykradł dla ludzi ogień. Za
karę został przykuty do skał
Kaukazu, gdzie sęp (lub
orzeł) wyjadał mu wciąż
wyrastającą wątrobę.

SYMBOLIKA:

- ❖ poświęcenie dla ludzi
- ❖ cierpienie w imię dobra ludzkości
- ❖ bunt przeciwko bogom
- ❖ prometeizm

NIOBE

SYMBOLIKA:

❖ cierpienie po stracie dziecka

Matka, której liczne dzieci zostały zabite
w akcie zemsty przez Apolla i Artemidę.
Zamieniona przez Zeusa w kamień.

ARKADIA

Górzysta kraina na Peloponezie, którą zamieszkiwali pasterze i rolnicy.

SYMBOLIKA:

- ❖ miejsce szczęśliwe
- ❖ życie w zgodzie z naturą

LABIRYNT

Skomplikowana budowla projektu Dedala. Miejsce, w którym mieszkał potwór Minotaur.

SYMBOLIKA:

- ❖ miejsce, w którym można się zgubić
- ❖ dążenie do ukrytych tajemnic
- ❖ zawikłana droga do prawdy

PARNAS

Szczyt będący siedzibą boga Apollina i towarzyszących mu muz.

SYMBOLIKA:

- ❖ środowisko artystów

HADES

Kraina umarłych znajdująca się w podziemiach.

SYMBOLIKA:

- ❖ zaświaty
- ❖ śmierć

LETE

Jedna z rzek opływających Hades. Napicie się wody z Lete sprawiało, że dusza traciła pamięć o ziemskich sprawach.

SYMBOLIKA:

- ❖ zapomnienie

POLA ELIZEJSKIE

Część Hadesu, w której przebywały dusze ludzi sprawiedliwych. Panowała tam wieczna wiosna.

SYMBOLIKA:

- ❖ miejsce szczęśliwe

FRAZEOLOGIZMY

MITOLOGIZMY

WYRAZY LUB ZWIĄZKI FRAZEOLOGICZNE
WYWODZĄCE SIĘ Z MITOLOGII, UŻYWANE
DZIŚ W ZNACZENIU PRZENOŚNYM.

CZY POTRAFISZ PODAĆ
WSPÓŁCZESNE ZNACZENIE FRAZEOLOGIZMU?

- ◆ PIĘTA ACHILLESA
- ◆ PUSZKA PANDORY
- ◆ SZATA DEJANIRY
- ◆ STAJNIA AUGIASZA
- ◆ NIĆ ARIADNY
- ◆ JABŁKO NIEZGODY
- ◆ IKAROWE LOTY
- ◆ MIĘDZY SCYLLĄ I
CHARYBDĄ
- ◆ SYZYFOWA PRACA
- ◆ TANTALOWE MĘKI

- ◆ WIERNOŚĆ PENELOPY
- ◆ SYRENI ŚPIEW
- ◆ UGODZONY STRZAŁĄ
AMORA
- ◆ ŚLEPA SPRAWIEDLIWOŚĆ
- ◆ TYTANICZNA PRACA
- ◆ PANICZNY STRACH
- ◆ BUNT PROMETEJSKI
- ◆ POD EGIDĄ
- ◆ OBJĘCIA MORFEUSZA
- ◆ KOŃ TROJAŃSKI

- ◊ MARSOWA MINA
- ◊ DZIESIĄTA MUZA
- ◊ OGIEŃ PROMETEJSKI
- ◊ CHIMERYCZNY CHARAKTER
- ◊ WEJŚĆ NA PARNAS
- ◊ DOSIĄŚĆ PEGAZA
- ◊ POWRÓT DO ITAKI
- ◊ ZEJŚĆ DO HADESU
- ◊ AMBROZJA
- ◊ NEKTAR
- ◊ PANIKA

- ◊ PORUSZAĆ SIĘ Z GRACJĄ
- ◊ WPAŚĆ W FURIĘ
- ◊ TYTAN PRACY
- ◊ WIZJA KASANDRY
- ◊ OŚLE USZY
- ◊ SZTUKA MELPOMENY
- ◊ SPARTAŃSKIE WYCHOWANIE
- ◊ DRAKOŃSKIE PRAWO
- ◊ PYRRUSOWE ZWYCIĘSTWO
- ◊ UCZTA PLATONA
- ◊ KOŚCI ZOSTAŁY RZUCONE

- ◆ PRZEKROCZYĆ RUBIKON
- ◆ WISIEĆ NA KIMŚ JAK MIECZ DAMOKLESA
- ◆ WĘZEŁ GORDYJSKI
- ◆ ZBIERAĆ LAURY
- ◆ WRÓCIĆ Z TARCZĄ LUB NA TARCZY
- ◆ OLIMPIJSKI SPOKÓJ
- ◆ NARCYZM
- ◆ KOMPLEKS EDYPA
- ◆ KOMPLEKS ELEKTRY
- ◆ SĄD PARYSA

- ◆ ZŁOTE RUNO
- ◆ RÓG AMALTEI
- ◆ ARGUSOWE OKO
- ◆ OGRÓD HESPERYD
- ◆ OŚLE USZY
- ◆ MIDASOWE BOGACTWA
- ◆ JANUSOWE OBLICZE
- ◆ PEPEK ŚWIATA
- ◆ POLE ELIZEJSKIE
- ◆ HERMAFRODYTYZM
- ◆ MANIA
- ◆ KOŁO FORTUNY

Dziękuję za uwagę.

Aleksandra Bieńkowska
doradca metodyczny
MSCDN Radom